

शोधनिर्देशक
नेत्रमणि सुवेदी
(उपप्राध्यापक)

‘आगत’ उपन्यासको परिवेशको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र
सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरको
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको
प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

विष्णुमाया श्रेष्ठ
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर
काठमाडौँ
२०६५

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

मिति : २०६५।७।८

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय, नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्रा विष्णुमाया श्रेष्ठले स्नातकोत्तर तहको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पारेका 'आगत' उपन्यासको परिवेशको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र सोही प्रयोजनका लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

.....
(उपप्रा. नेत्रमणि सुवेदी)
शोधनिर्देशक

.....
(सहप्रा.डा. पारसमणि भण्डारी)
बाह्य परीक्षक

.....
(प्रा.राजेन्द्र सुवेदी)
विभागीय प्रमुख

मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस

प्रस्तुत 'आगत' उपन्यासको परिवेशको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्घायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग, नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका दसौँ पत्रको परिपूर्तिका लागि विष्णुमाया श्रेष्ठले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । यस शोधपत्रबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभागसमक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६५।.....।.....

.....
(उपप्रा. नेत्रमणि सुवेदी)

शोधनिर्देशक

कृतज्ञताज्ञापन

वस्तुतः अनुसन्धान सानो वा ठूलो जुनसुकै स्तरको भए पनि एक गम्भीर एवम् जटिल कार्य हो । त्यसैले कुनै पनि अनुसन्धान कार्य एक्लो व्यक्तिको निजी प्रयासबाट मात्र सम्भव हुँदैन । यसका निमित्त धेरैतिरको सहयोग, प्रेरणा, सल्लाह र सुझाउहरूको निरन्तर खाँचो पर्दछ । प्रस्तुत अनुसन्धानमा मलाई विभिन्न महानुभावहरूले विभिन्न तवरमा आफ्नो बहुमूल्य सहयोग, सरसल्लाह दिई कहिल्यै नबिर्सने गुण लगाउनु भएको छ ।

सर्वप्रथम प्रस्तुत शोधपत्रका शोधनिर्देशक आदरणीय गुरु उप-प्राध्यापक श्री नेत्रमणि सुवेदीले आफ्नो व्यस्त समयका बाबजूद पनि आफ्नो महत्त्वपूर्ण समय दिनुका साथै अमूल्य सरसल्लाह, सुझाउ र आवश्यक सामग्रीसमेत दिई विशेष तवरले शोधपत्र खँदिलो बनाउन र गहनतापूर्वक सम्पन्न गराउनमा विशेष भूमिका निभाउनु भएको हुँदा यसका निमित्त म वहाँप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शीर्षकमा अनुसन्धान कार्य गर्न स्वीकृति प्रदान गर्ने त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति म आभार व्यक्त गर्दछु । शोधपत्रलाई यथाशक्य शुद्धसँग टङ्कन गरिदिनुहुने आदरणीय चिरञ्जीवी खड्का तथा यस शोधपत्रमा प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष सहयोग पुऱ्याउने सम्पूर्ण मित्रजनहरूप्रति पनि आभारी छु ।

अन्त्यमा 'आगत' उपन्यासको परिवेशको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

मिति : २०६५।७।५

.....
(विष्णुमाया श्रेष्ठ)
स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्ष
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाडौं

विषयसूची

मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस
स्वीकृतिपत्र
कृतज्ञताज्ञापन

परिच्छेद - एक

शोधपरिचय

१.१	शोधशीर्षक	१
१.२.	शोधप्रयोजन	१
१.३.	विषयपरिचय	१
१.४.	समस्याकथन	२
१.५.	शोधका उद्देश्यहरू	२
१.६.	पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.७.	अध्ययनको औचित्य र महत्त्व	४
१.८.	शोधको सीमाङ्कन	५
१.९.	सामग्रीसङ्कलन र शोधविधि	५
१.१०	शोधपत्रको रूपरेखा	६

परिच्छेद - दुई

भवानी भिक्षुको औपन्यासिक यात्रा र 'आगत' उपन्यासको परिचय

२.१.	आख्यानकार भवानी भिक्षुको परिचय	७
२.१.१	जन्म	७
२.१.२	शिक्षा	८

२.१.३	प्रेरणा र प्रभाव	८
२.१.४	साहित्यमा प्रवेश	९
२.१.५	साहित्यिक कृतिहरू	१०
२.१.६	साहित्यिक योगदान तथा पुरस्कार	११
२.१.७	पारिवारिक जीवन	१२
२.१.८	देहावसान	१३
२.२.	भिक्षुको औपन्यासिक यात्रा	१३
२.३	आगत उपन्यासको सङ्क्षिप्त परिचय	१५
२.३.१	आगत उपन्यासको आयाम	१५
२.३.२	आगत उपन्यासको कथासार	१६
२.३.३	आगत उपन्यासको पात्रविधान	१९
२.३.४	आगत उपन्यासको परिवेश	२१

परिच्छेद - तीन

‘आगत’ उपन्यासको परिवेशको विश्लेषण

३.१.	परिवेशको परिचय	२२
३.२	आगत उपन्यासमा प्रयुक्त परिवेशको वर्गीकरण र विश्लेषण	२४
३.२.१	स्थूल परिवेश	२४
३.२.१.१	स्थान	२४
३.२.१.१.१	गाउँ	२४
३.२.१.१.२	सहर	३२
३.२.१.२	समय	४५
३.३.३	सूक्ष्म परिवेश	४९
३.२.२.१	संस्कार	४९
३.२.२.२	धार्मिक पक्ष	५१
३.२.२.३	राजनीति	५२
३.२.२.४	पात्रको बौद्धिकता	५४

३.२.२.५	जीवनपद्धति	५६
३.२.२.६	भाषा	५७
३.२.२.७	लवाइखुवाइ	५८

परिच्छेद - चार

‘आगत’ उपन्यासको परिवेशसँग अन्य औपन्यासिक तत्वको संयोजनको मूल्याङ्कन

४.१.	आगत उपन्यासको कथानक र परिवेश	६१
४.२.	आगत उपन्यासको पात्र र परिवेश	६७
४.३.	आगत उपन्यासमा प्रयुक्त संवाद र परिवेश	७०
४.४.	मूल्याङ्कन	७३

परिच्छेद - पाँच

शोधनिष्कर्ष

५.१.	निष्कर्ष	७४
५.२	सम्भावित शोधशीर्षकहरू	७५

सन्दर्भसामग्रीसूची